

צילום: אבי מועלים

"מישהו יודע איך עובדות המחלבות בפולין או באוקראינה?"

משרד האוצר רוצה לפתוח את ענף החלב לתחרות חופשית, כדי להוזיל את המוצרים ולהוריד את יוקר המחיה • האתגר הגדול של איציק שניידר, המנכ"ל החדש של מועצת החלב, הוא להילחם בכך • בראיון ראשון בתפקיד הוא מסביר למה מוצרי החלב בישראל יקרים, איך נכון לפתור את בעיית המחסור בחמאה, ולמה הוא מאמין שבסופו של דבר שר האוצר ישתכנע • "הקורונה חשפה שאין בישראל תכנון לטווח ארוך בנושא ביטחון המזון"

נווית זומר | צילום: אבי מועלים

21.08.20

בחג שבועות פירסמה רשת שופרסל קמפיין לגבינות על רקע השיר הידוע "תוצרת הארץ" בביצוע הגבעטרון. ברקע הייתה תמונה של מעדניית גבינות בסניף הרשת, אלא שחדי עין

וגם אלה שפחות יכלו להבחין שכל כיכרות הגבינות הן מתוצרת חוץ - הולנד, פולין ועוד. איציק שניידר, המנכ"ל הטרי של מועצת החלב - הגוף שמתכנן ומווסת את ייצור החלב בארץ - פנה לאיציק אברכהן, מנכ"ל שופרסל, והעיר לו על כך. התוצאה הייתה שאברכהן הצטרף לשניידר לסיור ברפת - שנבחרה שלא במקרה להיות הרפת בנחל עוז בעוטף עזה. שניידר ביקש מאברכהן להביט בתקרת הרפת, שמחוררת מרסיסי פצמ"רים. רכז הרפת אמר לאברכהן: "40% מההכנסות שלנו הן מהרפת. אם לא תקדמו את תוצרת הארץ, לא נוכל להיות כאן". אברכהן הבטיח לחשוב על הנושא.

שניידר (50), מושבניק מבית אלעזרי שליד גדרה, בעבר סמנכ"ל מועצת החלב, נכנס לתפקיד המנכ"ל רק לפני שלושה חודשים, ועשה היסטוריה: זו הפעם הראשונה שמושבניק, ולא קיבוצניק, משמש כמנכ"ל המועצה. צריך להיות בקיא ביחסים הפוליטיים שבין רפתני הקיבוצים - שהם הרוב - לרפתני המושבים כדי להבין את החידוש.

הסיפור עם אברכהן הוא רק סמל קטן לאתגרים הגדולים שעומדים בפני שניידר, ובראשם הקרב מול האוצר, שעושה כל מאמץ לבטל את התכנון בענף החלב ולהתיר יבוא חופשי של מוצרי חלב לישראל. עד כה היבוא היה מוגבל במכסות כמותיות, כדי להגן על תוצרת הארץ.

ביטול התכנון פירושו ביטול קביעת מכסות ייצור לרפתנים וביטול המחיר המובטח שמקבל הרפתן עבור החלב כדי שיובטח לו כיסוי ההוצאות פלוס רווח מסוים. וכמובן, פירושו גם ביטול מועצת החלב, שאמונה על התכנון. מועצת החלב גובה עבור שירותיה 3.4 אגורות על כל ליטר חלב שמוכר הרפתן - עוד סיבה בעיני האוצר לביטולה.

רפת בעוטף עזה. רכז הרפת אמר למנכ"ל שופרסל: "אם לא תקדמו את תוצרת הארץ, לא נוכל להיות כאן" | צילום: חיים הורנשטיין

מדובר בקרב עתיק יומין. האוצר דוגל בשוק חופשי ובתחרות חופשית בין הרפתנים במטרה להוריד את מחיר החלב ויוקר המחיה. מנגד, ענף החלב טוען כי ללא תכנון המווסת את כמות החלב בהתאם לצריכה ודואג לטפל בעודפי חלב וברווחיות לרפתן, רפתות ייסגרו, ענף החלב יקרוס ועימו הביטחון שתהיה אספקה סדירה של מוצרי חלב לציבור. בעוד כמה

שבועות יתחילו הדיונים המחודשים בין האוצר לרפתנים על הסכם החלב החדש. שניידר מאמין שיצליח במאבק.

"הזמנתי, באוצר לא באו"

שניידר הוא דור שלישי במושב. סבא וסבתא שלו, ניצולי שואה מפולין, הגיעו באונייה "אקסודוס" והיו ממייסדי המושב, שקלט לתוכו קיבוץ גלויות מארצות שונות. לסבא היה רפת, אותה המשיך אביו של שניידר. שניידר עצמו, היום נשוי ואב ל-3, למד אמנם בכפר הנוער החקלאי בנות, אבל קטע את השרשרת, ובמקום להמשיך עם הרפת בחר בלימודי תואר שני במינהל ציבורי. הוא מונה למנכ"ל אגודת הנוקדים ואח"כ לסמנכ"ל במועצת החלב. הרפת המשפחתית נסגרה.

איך זה לכהן בראש גוף שהוא סדין אדום לאוצר, שרק רוצה לבטל אותו?

שנידר: "אני מקווה שהציבור מעריך ומודע לכך שבמשך 72 שנות המדינה, ממלחמות ועד סגר ב', לא היה מחסור במוצרי חלב. בכל מצב, תחת אש או קורונה, האספקה הייתה סדירה ובשפע. זה לא מובן מאליו. ראינו את מדפי הסופר הריקים באירופה ובארה"ב. לדעתי האוצר הפך לדת את נושא השוק החופשי. הם מאמינים ש'היד הנעלמה' (שוק שמתנהל ללא התערבות ממשלתית - נ"ז) תסדר הכל, אבל בישראל אין באמת שוק חופשי, כי בניגוד לרפתן אירופאי גדול, שיכול למכור חלב גם למדינות סביבו, בישראל יש 1,000 רפתנים ורק שלוש מחלבות גדולות. היה ניסיון ממשלתי לעודד מתחרים נוספים בענף המחלבות. המדינה נתנה מענק למחלבות הגולן, אבל הן לא הצליחו לפרוץ מול הגדולות. כל זמן שקיימת ריכוזיות בשוק המחלבות, שהן אלו שרוכשות את החלב מהרפתנים, זה לא באמת שוק חופשי, זאת סתם סיסמה.

"כסמנכ"ל במועצה זימנו אותי לאגף התקציבים ואמרו תשמע, אתה צריך לוותר על אגורה מההיטל שאתם גובים על כל ליטר חלב. שאלתי אותם: ביקרתם פעם במועצה, נפגשתם עם הדירקטורים שלנו? למדתם מה אנחנו עושים? איך אתם מחליטים שדווקא אגורה. כל כך שטחי מצידם. הזמנתי אותם לבוא לראות את התועלות שלנו. הם לא הגיעו".

מה המשמעות של ביטול התכנון בענף?

"המשמעות היא שכל הרפתנים יריבו ביניהם מי ימכור למחלבות. ונגיד שהמחלבות יצליחו

בגלל זה ובגלל כוחן לקבל מחיר זול משמעותית לחלב הגולמי, שיהיה מחיר הפסד לרפתן, שחייב להיפטר מהחלב – מי יישאר בענף? הייתי השבוע במחלבה קטנה פרטית ליד רמלה, שאלתי אם הם מעדיפים ביטול התכנון, אמרו לי: 'השתגעת? בלי מחיר מטרה קבוע, אנחנו, שרוכשים כמות חלב קטנה, בחיים לא נצליח לקנות חלב במחיר שתשיג תנובה הגדולה, ולא נצליח להתחרות בה'. גם כך ענף החלב במצב לא טוב, הרווחיות נשחקה. שוכחים שזה ענף עתיר השקעות. אם רוצים לייעל ולאחד רפתות, זאת השקעה של כ-15 מיליון שקל. אי-הוודאות לגבי התכנון, יימשך או לא, ולגבי היבוא, ייפתח או לא, מונעת ביצוע השקעות. השילוב של זה עם הפגיעה ברווחיות הוא קטלני לעתיד הענף".

ובכל זאת, בהשוואה למדינות אחרות מוצרי החלב בישראל יקרים יותר.

"לא בגלל שהרפתן מרוויח יותר. מחלבה בישראל, בניגוד למחלבה בחו"ל, עובדת רק 5.5 ימים בשבוע בגלל השבת. כמעט כל מוצר מיוצר בשלושה סוגי כשרות: רגיל, מהדרין ובד"ץ. כלומר, במקום קו ייצור אחד, צריך שלושה מערכי ייצור. את יודעת בכמה זה מייקר? בחו"ל יש קו אחד שעובד 24/7, ואחר כך אומרים לנו תתמודדו עם תחרות מחו"ל. בישראל כל תחילת שבוע צריך לייבש חלב שנאגר יומיים בסוף שבוע, כי המחלבות לא עובדות בסוף שבוע. יש עלות נוספת לייבוש הזה. שלא לדבר על העלויות של הרפתן, שאין לו כרי דשא בחינם להאכלת הפרות כמו באירופה, והעלויות שלו בכל דבר גבוהות יותר".

לדברי האוצר רפתות קטנות, שזה בעיקר במושבים, לא יעילות ומייקרות.

"זה לא רק מחיר וכסף. הפריסה של הרפתות חשובה לא פחות. לצערי לא מדברים על זה, אבל ב-2020 במדינת ישראל יש מלחמה על אדמות, ולא רק בנגב. בין המושב שלי לגדרה יש אדמות פרטיות, שעליהן יש איים של התיישבות יחידים: משפחות מרמלה שקונות נקודה בשטח ומשתלטות על אדמות נוספות מסביב, וזה במרכז הארץ. מבחינתנו, לרפת יש משמעות של שמירה על קרקעות המדינה. כל פרה פירושה עוד 40 דונם מעובדים של מזון גס לבהמות, קרקע שלא ישתלטו עליה. ואם רפת בעוטף עזה מהווה מקור הכנסה ליישוב שם, גם זה שיקול. במושבים נשארו 600 רפתות, לעומת אלפים בעבר. רק לאחרונה נסגרה רפת של 4 מיליון ליטר במושב פדויים. גם בקיבוץ מורן רוצים לסגור".

יש לדעתך בישראל חשיבה ממלכתית על סוגיית ביטחון המזון?

”בישראל יבטחון המזון זאת סיסמה ריקה מתוכן. הקורונה חשפה שאין בישראל תכנון לטווח ארוך בנושא, ואין מדיניות שמירת החקלאות כספקית מזון טרי. נראה לי שרק האוצר ממשיך בסיסמה של יוקר המחיה – כצידוק לעוד ועוד יבוא של מזון. הציבור כבר הבין שיש חשיבות לקיום חקלאות בישראל, מעבר למחיר. אני מקווה שהממשלה תקדם חוק יסוד החקלאות. השאיפה צריכה להיות כמה שיותר ייצור מקומי. בקורונה עמדנו במבחן. למרות עלייה מטורפת בביקושים, לא היה מחסור במוצרי חלב, ולמרות הסגר לא הייתה בעיית אספקה. בקורונה היה מחסור בבשר טרי מחו”ל, משום שמשגיחי הכשרות שנוסעים לחו”ל להכשיר מפעלי בשר חלו, והשאר חזרו לארץ. המזל – שהייתה בארץ כמות גדולה של עגלים, שסיפקו את הביקוש. לא בטוח שהציבור היה ער לזה.”

בכל זאת, שר האוצר ישראל כץ, שהוא ממושב כפר אחים ולאביו הייתה רפת, התנגד לביטול היבוא החופשי של חמאה.

”הקמנו במועצה צוות למציאת פתרון למחסור בשומן מהחלב שישמש לייצור חמאה. ביקשנו מארגון החלב העולמי לתת לנו ידע בדרכי ההתמודדות עם המחסור הזה בעולם. תנובה מנצלת את כל כמות השומן שלה לייצור חמאה ולא מצליחה לספק את הביקושים. הפתרון הנכון הוא לתת מכסות יבוא לחמאה לכמות החסרה בישראל – 6,000 טון – אבל לא לפתוח לגמרי את היבוא. מגיעות חמאות שאין להשוותן לא בטעם ולא בצבע לחמאת תנובה. בגלל שהורידו מכס על יבוא חמאה, כל אחד מייבא מכל מקום. והכי אבסורד, שבעקבות פתיחת היבוא, ההמלצה של ועדת המחירים הייתה להוציא את מחירי החמאה מפיקוח, כי לא ייתכן שיחייבו את תנובה למכור חמאה במחיר מפוקח של 7.6 שקל ל־200 גרם ואת היבוא – שנמכר ב־12 שקל לחפיסה דומה, לא יחייבו (היבואנים איימו כי במחיר מפוקח לא ייבאו לישראל – נ”ז), אז בסוף הצרכן נדפק. מה עוד, שהאוצר עשה טעות ונתן לרשתות שיווק המזון לייבא בעצמן חמאה, גבינות וכו’, וזה מגביר את המוטיבציה שלהן למכור יבוא ולא תוצרת הארץ. מאידך, אם הרשת מקבלת הנחה מהיצרן הישראלי של מוצרי החלב, היא לא בהכרח מגלגלת אותה לצרכן, כי יש לה עניין לקדם את המוצר שהיא מייבאת ולשמור על פער מחירים לטובתה, ובנוסף חוק המזון אוסר על היצרן לקבוע לסופרמרקט את המחיר לצרכן של תוצרתו, כך שהרשת יכולה להשאיר אצלה חלק

מההנחה, או כולה, כרווח נוסף.

"מוצרי החלב הישראליים איכותיים בכל רמה, המחלבות שלנו עומדות בתקנים מחמירים. מישהו יודע איך עובדות מחלבות בפולין או באוקראינה? סתם המוצרים המיובאים זולים יותר, או שיש פשרה באיכות? הנוהל כיום הוא שפותחים מחלבה בחו"ל ליבוא לישראל, יוצא צוות של משרד הבריאות והחקלאות, בודק את כשירותה ועמידתה בתקנים בינלאומיים, מאשרים או לא, ובזה זה נגמר. אין בדיקה לאורך זמן. לעומת הרגולציה הכבדה עלינו. המחלבות בישראל משקיעות המון בעמידה בתקנים בינלאומיים".

אתה עוד אופטימי לגבי המשך התכנון במשק החלב?

"כן. אין אופציה אחרת למשק החלב. בסוף, גם שר האוצר גדל בערוגה הנכונה".